

ACADEMIA ROMÂNĂ

BULETINUL

SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

ANII LXXX—LXXXV (1986—1991)

Nr. 134—139

EXTRAS

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI 1992

CU PRIVIRE LA TEZAURUL DE LA VĂCĂRENI
(JUD. TULCEA)

Octavian Iliescu
22.12.1992

OCTAVIAN ILIESCU

În 1971, s-a descoperit la Văcăreni (com. Luncavița, jud. Tulcea) un tezaur de monede medievale de argint, din care Bucur Mitrea a reușit să recupereze un număr de 238 piese. La solicitarea sa, am procedat la determinarea tuturor exemplarelor recuperate, notînd de fiecare dată, pe plicul în care se păstra fiecare monedă în parte, denumirea statului și numele suveranului emitent. Deoarece solicitantul avea intenția de a publica integral lotul recuperat din acest tezaur, nu mi-am păstrat note despre deteminările efectuate decît într-un singur caz în care era vorba de o monedă emisă de un han al Hoardei de Aur, a cărui identificare necesita investigații suplimentare. Notița sumară privitoare la această monedă a fost depusă pentru moment într-un dosar, laolaltă cu alte însemnări fugare de același gen, care așteaptă, uneori cu totul uitate, să vină vremea unei eventuale valorificări.

În 1978, Bucur Mitrea publică o notă succintă despre tezaurul de la Văcăreni; potrivit autorului citat, monedele recuperate din acest tezaur s-ar repartiza în modul următor:

Țara Românească

186 ducați emiși de Mircea cel Bătrîn între anii 1386—1396;

39 ducați emiși de Vlad I;

Bulgaria (recte țaratul de Vidin¹)

9 ducați (*sic*²) emiși de Stracimir;

Imperiul otoman

3 aspri emiși de Baiazid I;

Hoarda de Aur

1 dinar (*sic*) emis de Girai Todileh (*sic*)³.

În anul următor, același autor publică despre același tezaur o notiță încă și mai sumară, în cunoscuta sa cronică a descoperirilor monetare din țara noastră⁴; de data aceasta, sînt omise precizările referitoare la denumirea nominalului respectiv (ducat, aspru, dinar); de asemenea, nu mai este menționat numele emitentului unicei monede aparținînd Hoardei de Aur⁵.

Un an mai târziu, Ernest Oberländer-Târnoveanu semnala recuperarea de către Muzeul Deltei Dunării din Tulcea a încă trei monede provenind din tezaurul de la Văcăreni și anume, potrivit deteminărilor autorului citat: Bulgaria, Ivan Stracimir⁶, doi aspri (*sic*) AR, 0,60

respectiv 0,70 g; Imperiul otoman, Baiazid I, un aspru AR, 1,14 g, emis în anul Hegirei 791 ? sau 798 ? (— 1389/90 sau 1395/96) ⁷. Aceste monede au fost donate în 1973 muzeului din Tulcea de către prof. Ovidiu Sebe de la Școala generală din Văcăreni, numărul pieselor recuperate din tezaurul descoperit în 1971 în această localitate ridicându-se astfel la 241.

Aceste însemnări privitoare la sus-menționatul tezaur au fost preluate ulterior, într-un context mai larg, și de alți autori, care însă au încercat să adauge unele precizări lipsite de justificare, în lipsa unei descrieri amănunțite a tuturor pieselor componente. Astfel, pentru unii autori, tezaurul de la Văcăreni ar avea următorul cuprins: 244 (*sic*) piese: 79 ducați de argint Vlad I și Mircea cel Bătrîn; 146 bani de aramă (*sic*) Mircea cel Bătrîn; 12 (în loc de 11) groși Sracimir; 4 aspri Imperiul otoman și un dirhem de argint al hanului Crimeei Ghirai (1468—1515) ⁸. Nu cunoaștem temeiul care a îngăduit acestor autori să aducă precizările de mai sus, care modifică substanțial repartitia pieselor ce compun tezaurul de la Văcăreni, așa cum ne apare ea din relatarea lui Bucur Mitrea, completată de Ernest Oberländer-Târnoveanu; în nici un caz, acest temei nu putea fi oferit de izvoarele bibliografice pe care ei înșiși le citează ⁹. Lăsînd la o parte unele nepotriviri numerice — 244 în loc de 241 piese; 12 în loc de 11 groși Sracimir — și care, la rigoare, s-ar putea datora unor banale erori de tipografie, ne permitem a atrage atenția asupra unor intervenții total nefericite, care duc la denaturarea înfățișării tezaurului în discuție. Mai întii, se procedează la o nouă repartitie a monedelor Țării Românești, complet deosebită față de cea consemnată în 1978 de către Bucur Mitrea, și nu știm pe ce temei; am văzut că noua repartitie are următoarea configurație: 79 ducați de argint de la Vlad I și Mircea cel Bătrîn (normal ar fi fost; de la Mircea cel Bătrîn și Vlad I, întrucît emisiunile lui Mircea din acest tezaur premerg sau cel mult sînt paralele, față de cele ale lui Vlad I ¹⁰) și 146 bani de aramă Mircea cel Bătrîn ¹¹. Dar în literatura numismatică românească, se știe cu toată certitudinea că Mircea cel Bătrîn (sau cel Mare) a emis ducați și bani — monede divizionare — de argint ¹², iar așa-zisele monede de aramă ale acestui domnitor ¹³ sînt în realitate ducați cu un slab conținut de argint ¹⁴, emisiuni devalorizate, datînd probabil din anii 1394—1396 ¹⁵.

În al doilea rînd, autorii în cauză modifică determinarea unicei monede mongole din tezaur — despre care Bucur Mitrea credea că este un *dinar* al Hoardei de Aur, emis de *Girai Todileh* —, afirmînd peremptoriu că ea este un dirhem de argint al hanului Crimeei Girai (1468—1515) ¹⁶. Nici de data aceasta, autorii nu ne dezvăluie temeiul care îi îndreptățește să facă o asemenea afirmație; dar admitînd că ea ar fi corectă, atunci tezaurul de la Văcăreni ar avea ca *terminus post quem* tocmai această emisiune tătarească și, în acest caz, ar data de la sfîrșitul sec. XV sau de la începutul celui următor, ieșind binișor din epoca lui Mircea, obiectiv urmărit de autorii acestor surprinzătoare intervenții în repartitia monedelor din componența tezaurului de la Văcăreni.

Alți autori, folosind exact aceleași izvoare bibliografice ca și cei mai înainte menționați, prezintă în modul următor cuprinsul tezaurului de la Văcăreni: 241 monede, 186 ducați Mircea cel Bătrîn, 39 ducați Vlad I, 11 monede bulgărești Sracimir, 4 aspri Baiazid I, un dirhem tătarec *Ghirai Todileh*, *căpetenie a Hoardei de Aur* ¹⁷; această căpetenie rămîne însă neidentificată.

Prima însemnare despre tezaurul de la Văcăreni, publicată de Bucur Mitrea în 1978, ne-a reținut atenția abia de curînd, cînd ne-am ocupat de semnificația istorică a domniei lui Vlad I, de sigiliul și de emisiunile sale monetare¹⁸. Încercînd să delimităm aria de răspîndire a monedelor bătute de acest voievod, am înregistrat, firește, și tezaurul de la Văcăreni, așa cum a fost prezentat de Bucur Mitrea, în amintirile sale contribuții¹⁹. Cu acest prilej, am observat însă unele inadvertențe ce s-au strecurat în nota din 1978, cum sînt termenii inadecvat folosiți de autor: *ducați*, denumire greșită, în loc de *groși*, cum se numeau în realitate monedele de argint emise de Stracimir (sau Sracimir), țarul bulgar de Vidin²⁰; *dinar*, în loc de *dirhem*, numele real al nominalului de argint emis de Hoarda de Aur²¹; în ce privește *Girai Todileh*, ca nume de emitent mongol, necunoscut ca atare, nu putea fi vorba decît de o eroare de transcriere. Aducînd cuvenitele rectificări în cazul denumirilor greșite date de autorul citat nominalului de argint emis de țarul Sracimir sau de Hoarda de Aur, am lăsat neelucidat misterul pretinsului han *Girai Todileh*, neputînd să ghicim ce nume real a stat la baza acestei certe erori de transcriere²².

Iată însă că în mod cu totul întimplător, am regăsit cu puțin timp în urmă însemnarea din 1971 cu privire la moneda Hoardei de Aur din tezaurul de la Văcăreni și dintr-o dată, întreg misterul ce plana în jurul lui *Girai Todileh* s-a risipit ca prin farmec. Spre edificare, reproducem aici conținutul integral al acestei fișe:

Văcăreni 1971

AR 19 mm 1,08 g

Anonim? Sarai el gedideh 762 H. — 1360/1361

Cf. Østrup nr. 1820.

Enigma a fost astfel pe deplin dezlegată: *Girai Todileh* din nota publicată de Bucur Mitrea în 1978 nu este altceva decît transcrierea greșită a numelui *Sarai el gedideh*, notat de autorul acestor rînduri pe plicul în care se păstra moneda respectivă, a cărei determinare ne fusese solicitată. *Sarai el gedideh*, în românește: Noul Sarai, a fost cea de-a doua capitală a Hoardei de Aur, întemeiată de hanul Berke (1256—1266)²³ pe Ahtuba, un braț al fluviului Volga, unde se află azi localitatea Leninsk (Țarev), lângă Volgograd (Stalingrad)²⁴. *Sarai el gedideh* (Noul Sarai) este locul de batere a monedei în discuție. Se știe că, în lumea islamică, era observată cu multă strictețe regula înscrierii numelui locului de batere în legenda monedelor ce erau emise în acel loc; excepțiile la această regulă sînt foarte rare. Așadar, unica monedă mongolă din tezaurul de la Văcăreni este într-adevăr un dirhem al Hoardei de Aur, emis în 762 H. (11. XI. 1360—30. X. 1361) la Sarai el gedideh (Noul Sarai).

Să ne oprim acum cîteva clipe mai mult asupra acestei monede și să vedem dacă putem stabili numele veritabilului ei emitent. Neavînd posibilitatea de a examina direct exemplarul în cauză, ne vom mărgini să reproducem aici, ca punct de plecare, descrierea dată de Østrup pen-

tru moneda nr. 1 820 din catalogul său, la care am făcut trimitere în fișa din 1971 ; iată cum se prezintă moneda respectivă :

ANONIMĂ

1820. Dirhem, Sarai'1 — gedidch, 762 H.
Av. Itā '1 'āl/ordū mālik hān/hallada mulkahu ²⁵
Rv. Sarai '1-gedidch/762
AR. 1,57 g. Comp. Brit. Mus. VI, p. 153 no. 467 ²⁶.

Pentru a justifica înregistrarea acestei monede ca emisiune anonimă a Hoardei de Aur — de altfel, în acord cu poziția adoptată în catalogul citat al Muzeului Britanic, unde aceeași emisiune este clasificată de asemenea ca anonimă ²⁷ —, Østrup invocă în sprijinul ei părerea exprimată în același sens de istoricul englez Howarth (*recte* Howorth), care a susținut că Ordu Malik nu reprezintă un nume propriu ²⁸. Într-adevăr, Howorth, ocupându-se de hanul Merdud sau Berdud, de la care nu se cunosc monede, citează în acest cadru existența unei monede emise în 1361 la Azof, cu numele Ordu Malik, atribuită unui han cu acest nume de către von Hammer ²⁹; Howorth însă consideră că Ordu Malik înseamnă pur și simplu regele Hoardei și deci reprezintă nu un nume, ci un titlu, marcând nivelul redus al statutului pe care îl deținea hanatul mongol în acea vreme ³⁰.

Această teză a lui Howorth, împărtășită, după cum am văzut, și de Østrup, a fost însă infirmată ulterior de alți istorici ai Hoardei de Aur. E destul să amintim aici opiniile a doi din cei mai cunoscuți. Astfel, A. I. Iakubovski constată că la Noul Sarai, s-au bătut în anul 762 H. monede în numele a cinci hani : Berdi Bek, Hizir, Timur Hodja, Ordu Melik și Kildi Bek ³¹. Mult mai categorică este poziția adoptată de Bertold Spuler, care afirmă că se poate de răspicat că Ordu Melik reprezintă „offenbar ein Name, kein Titel” și crede că purtătorul acestui nume ar fi poate identic cu fiul lui Hizyr, Merdad, cunoscut doar prin monede emise la Azov și la Noul Sarai ³². Citind părerea lui Howorth, potrivit căreia Ordu Melik ar fi doar un titlu, Spuler declară peremptoriu că acest lucru nu este deloc documentat ³³.

În lumina celor expuse mai sus, sîntem îndrituiți astăzi să considerăm dirhemul mongol din tezaurul de la Văcăreni ca o emisiune a hanului Ordu Melik, din a cărui efemeră trecere pe tronul Hoardei de Aur au rămas ca mărturie doar monedele ce-i poartă numele, bătute la Azov și la Noul Sarai, în anul 762 H., mai precis, într-un scurt interval din anul 1361 ³⁴.

S-a arătat mai sus că în 1973, Muzeul Deltei Dunării din Tulcea a primit în dar trei monede de argint, provenind de asemenea din tezaurul descoperit în 1971 la Văcăreni și anume : doi groși (nu aspri ³⁵, cum îi consideră editorul lor) ³⁶, emiși de țarul Sracimir de la Vidin, și un aspru otoman, emis de Baiazid I ; despre aceasta din urmă, ni se spune că ar purta anul Hegirei 791 ? sau 798 ? ³⁷. Este însă bine știut că asprii emiși de Baiazid I poartă, invariabil, ca dată de emisiune, anul 792 H. ³⁸, care corespunde cu anul nostru 1390 (mai precis, intervalul 20 dec. 1389 — 18 dec. 1390).

În concluzie, pînă la publicarea integrală a tezaurului de la Văcăreni, se poate stabili azi că el cuprinde următoarele emisiuni :

Țara Românească

186 ducați emiși de Mircea cel Bătrîn între anii 1386—1396 ;
39 ducați emiși de Vlad I (1395—1396) ;

Țaratul de Vidin

11 groși emiși de Sracimir între anii 1369—1396 ;

Hoarda de Aur

1 dirhem emis de hanul Ordu Melik la Noul Sarai în 762 H. (1361) ;

Imperiul otoman

4 aspri emiși de Baiazid I în 792 H. (1390).

Terminus post quem al îngropării acestui tezaur nu poate fi decît anul 1396, de importanță crucială nu numai pentru istoria Țării Românești, ci și a întregului sud-est european. În acest context, publicarea integrală a tezaurului de la Văcăreni va aduce o prețioasă contribuție la cunoașterea mai fermă a realităților economice și istorice din acea vreme.

ADDENDA

Dintre cele două piese găsite în săpăturile de la Vădastra, cea dintîi este un ducat de tipul comun de la Mircea cel Bătrîn. Această monedă poate fi descrisă după cum urmează :

Av. + I W [M] K4E MWA Cerc perlat interior.

Scut despîcat, în primul patru fascii, în al II-lea M.

Rv. iw[M]p/4E . . .

Coif închis în profil spre dr. , cu o cruce în formă de X pe partea inferioară, deasupra lui acvila, întind capul întors spre st. și aripile închise. În climpul drept M.

AE 12 × 10,5 mm 0,27 g.

Moneda găsită la Vădastra prezintă două particularități :

1. În primul rînd, e o piesă de bronz. Deși ducatul muntean era o monedă de argint, se cunosc totuși cîteva emisiuni din timpul lui Mircea, la care s-a utilizat ca metal arama sau bronzul. Aceste piese au însă toate caracteristicile ducatului muntean, același tip, aceleași sigle. Este vorba deci de monede ce aveau aceeași valoare de circulație ca și piesele de argint (Cf. CNA, 18, 1944, p. 278—283).

2. În al doilea rînd, siglele de pe moneda găsită la Vădastra se întilnesc pentru prima dată la o emisiune din timpul lui Mircea cel Bătrîn. Aceste sigle se cunosc pînă astăzi numai pe o monedă ce poartă numele lui Vlad I (A. R. nr. 16 589), acela ce reușește să obțină tronul Țării Românești după bătălia de la Rovine (1394—1396).

Cele două particularități ale monedei găsite la Vădastra pot îndreptăți datarea acestei piese în perioada 1394—1396, perioadă în care Mircea a încercat în mai multe rînduri, cu noroc schimbător, să-l înlătore pe Vlad.

Cealaltă piesă, găsită tot la Vădastra, pare a fi o placă simplă de aramă, fără nici o imprimare. Nu sînt indici că ar fi o monedă (*addenda* la nota 15)

¹ Denumirea *Bulgaria* este improprie pentru a desemna statul bulgar al lui Sracimir-Sracimir (1355—1365, 1369—1396), cu capitala la Vidin. Se știe că încă de pe la 1337, cel de-al doilea țarat bulgar se împărțise în două state distincte: unul cu capitala la Tîrnovo — vechea capitală a statului vlaho-bulgar, întemeiat de Asănești — unde a rămas să domnească țarul Alexandru (1331—1371), celălalt cu capitala la Vidin, avînd ca țar pe Mihail (1337—1355), cel dintîi fiu al lui Alexandru, asociat cu titlul de țar încă din 1337. Cf. în acest sens studiul lui Șt. Avdev, *Srebărnila moneti na țar Mihail Asen (1337—1355)*, în *Numizmatika* (Sofia), 14, 1980, 3, p. 13—22. După moartea lui Mihail, a urmat ca țar la Vidin (probabil încă din 1355), Sracimir, al doilea fiu al lui Alexandru, iar după moartea acestuia din urmă, a urmat ca țar la Tîrnovo Șişman (1371—1393), cel de-al treilea fiu. Prin urmare, de pe la 1337, există două țarate bulgare: cel de Tîrnovo și cel de Vidin.

² Vezi comentariile de mai jos.

³ B. Mitrea, *MagIst*, 12, 1978, 4(133), p. 59; în nota de semnalară a acestui articol, publicată de același autor în *NL* 100, Sept. 1978, p. 134, nr. 778, se menționează următoarele date: 238 AR; Wallachia (225), Bulgaria (9), Ottoman Empire (3), Golden Horde (1).

⁴ Începînd din 1958, Bucur Mitrea a publicat cu regularitate în *SCIV*, iar în versiune franceză și în *Dacia N. S.*, cronică descoperirilor monetare de pe teritoriul țării noastre, însoțindu-le de fiecare dată cu un succint, dar valoros comentariu. La început, această cronică menționa numai descoperiri de monede antice și bizantine, potrivit profilului publicațiilor ce o găzduiau, mai tîrziu, autorul a extins-o pentru a cuprinde și descoperiri de monede medievale și moderne.

⁵ B. Mitrea, *Dacia N. S.*, 23, 1979, p. 375, nr. 129: 238 AR; Valachie: Mircea cel Bătrîn 186; Vlad I 39; Bulgaria: Sracimir 9; l'Empire ottoman: Bayazit Ilderim 3 et la Horde d'Or 1.

⁶ Vezi observațiile din nota 1 de mai sus.

⁷ E. Oberländer-Târnoveanu, *Peuce*, 8, 1980, p. 512—513, nr. 198—200.

⁸ Adina Bereciu Drăghicescu, D. Ciobotea, în *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, p. 88—89, nr. 72.

⁹ *Ibidem*, citînd: B. Mitrea, *MagIst*, 12, 1978, nr. 4, p. 59; *Numismatic Literature*, sept. 1978; E. Oberländer-Târnoveanu, *Peuce*, 8, 1980, p. 513.

¹⁰ B. Mitrea, *loc. cit.*, arată că se poate de clar că ducații lui Mircea cel Bătrîn reprezentau emisiuni din anii 1386—1396.

¹¹ Vezi nota 8 de mai sus.

¹² Vezi în acest sens *Const. Moșil*, *BSNR*, 10, 1913, p. 49—56.

¹³ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 82.

¹⁴ Oct. Iliescu, *CNA*, 18, 1944, p. 278—283 C. N. Mateescu, *SCN*, 3, 1960, p. 279—286.

¹⁵ Analiza spectrografică a unor ducați de la Mircea cel Bătrîn, cu un conținut masiv de cupru în aliajul din care au fost confecționați, a arătat că metalul respectiv, cu urme de argint și de plumb, provine din Transilvania și nu din minele de aramă de la Baia de Aramă, a căror exploatare în timpul domniei marelui voievod i-a sugerat lui P. P. Panaitescu ideea emiterii în această vreme a primilor bani de aramă ai Țării Românești: C. N. Mateescu, *op. cit.*, p. 280—282, expunînd rezultatele acestor analize, arată că ele confirmă datarea monedelor respective din anii 1394—1396, datare propusă de noi în 1954 (p. 282 și n. 4); v. și C. N. Mateescu, *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 450). Astăzi, considerăm că putem restringe datarea emisiunilor de ducați ai lui Mircea cel Bătrîn, confecționați din aramă argintată, la intervalul cuprins între 7 martie 1395, data încheierii la Brașov a aliației cu Sigismund I, și decembrie 1396; despre evenimentele istorice din acest interval, care au determinat emiteria ducăților de aramă argintată, v. Oct. Iliescu, *RRH*, 27, 1988, 1—2, p. 73—84.

Pentru completarea documentării privitoare la ducații de aramă argintată emiși de Mircea cel Bătrîn în acest interval, reproducem în anexă nota noastră din 1954.

¹⁶ Adina Bereciu Drăghicescu, D. Ciobotea, *op. cit.*, p. 88. Autorii se referă la *Mergli Ghirai* (1468—1476, 1478—1515).

¹⁷ Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, în *Marele Mircea Voievod, cit. supra*, p. 115—116, nr. 61, citînd ca bibliografie: B. Mitrea, în *MagIst*, 12, nr. 4 (133), 1978, p. 59 E. Oberländer-Târnoveanu, *Peuce*, 8, 1977—1978, 1980, p. 512 nr. 198—200; G. Cuturea, *Peuce*, 8, 1977—1978, 1980, p. 498 nota 1; *idem*, *BSNR*, 74—76, 1981—1982, nr. 129—130, p. 366.

¹⁸ Oct. Iliescu, *op. cit.*, p. 73—105.

¹⁹ Vezi mai sus, n. 3 și 5.

²⁰ Se știe că inițial, N. A. Mușmov, *Monetile i pečatite na bălgarskite țare*, Sofia, 1924, a clasificat monedele de argint emise atît de Alexandru la Tîrnovo, cît și de Sracimir la Vidin în două categorii de valori nominale, în funcție de greutate, anume, *groși* și *aspri* sau jumătăți de *groși* (p. 111 nr. 103 p. 136 nr. 177, aspri sau jumătăți de *groși*). Cercelările mai recente au arătat însă că atît la Tîrnovo, cît și la Vidin, s-a emis în realitate un singur nominal de argint, *grosul*, a cărui greutate a scăzut constant de la 1,55 la 0,70 g la Tîrnovo și de la 1,20 g la 0,60 g

la Vidin; P. M. Metcalf, *Coinage in South-Eastern Europe 820—1396*, Londra, 1979, p. 313—314. Nominalul de argint emis de Sracimir este deci un *gros* și nu un *ducat*.

²¹ *Dinar* este numele nominalului de aur, emis de califatul arab începând din 77 H. (696/697) după etalonul ponderal al solidului bizantin din vremea împăratului Heraclius; cîntărea 4,25 g, iar numele său derivă de la latinescul *denarius*. *Dirhem* este numele nominalului arab de argint, în greutate de 2,97 g, emis din sec. X și amintind etimologie vechea drălmă a lumii grecești v. Fr. von Schrötter, *Wörterbuch der Münzkunde*, Berlin — Leipzig, 1930, s. v. *dinar* (Schrötter) respectiv *dirhem* (Vasmer). Nominalul de argint emis de Hoarda de Aur era un *dirhem*, denumit în actele notarilor genevezi contemporani *asper barichatus*, de la numele hanului mongol Berke sau Baracha, primul emitent al unor astfel de monede cu legenda în limba arabă; vezi G. Schlumberger, *Numismatique de l'Orient latin*, Paris, 1878, p. 462.

²² Oct. Iliescu, *op. cit.*, p. 89 n. 117.

²³ Pentru acest motiv, noua capitală mai era denumită și Sarai Berke, în vreme ce Vechiul Sarai, întemeiat de hanul Batu (1242—1256) era denumit și Sarai Batu.

²⁴ B. D. Grecov, A. I. Iacubovshi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953, p. 67.

²⁵ Redăm în românește traducerea în limba franceză a acestei legende, așa cum e redată de autorul citat: sultanul cel drept/hanul, regele Hoardei/(Dumnezeu) să facă să dureze domnia lui. Este evident că primul rînd trebuie să fie întregit astfel: sultan al-adil.

²⁶ J. Østrup, *Catalogue des monnaies arabes et turques du Cabinet des médailles du Musée National de Copenhague*, Copenhaga, 1938, p. 203.

²⁷ Vezi și în acest sens St. Lane-Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum*, VI. *The Coins of the Mongols*, Londra, 1881, p. 153 nr. 467.

²⁸ J. Østrup, *op. cit.*, p. 203 n. 1.

²⁹ Este citat J. von Hammer-Purgstall, *Geschichte der Goldenen Horde in Kiptschak. Die Mongolen in Russland*, Pesta, 1840, p. 317.

³⁰ H. H. Howorth, *History of the Mongols from the 9th to the 19th Century*, Part II/ Division I, Londra, 1880, p. 198.

³¹ B. D. Grecov, A. I. Iacubovshi, *op. cit.*, p. 256.

³² Bertold Spuler, *Die Goldene Horde. Die Mongolen in Russland. 1223—1502*, München, 1943, p. 115.

³³ *Ibidem*, n. 92.

³⁴ Un *dirhem* al Hoardei de Aur, emis de hanul Derdi Beg la Azov în 759 H. (1359) a fost găsit la Cîmpulung-Muscel; Oct. Iliescu, *Studia et acta orientalia*, 7, 1968, p. 259—260.

³⁵ V. n. 20 de mai sus.

³⁶ E. Oberländer-Târonoveanu, *op. cit.*, p. 513 nr. 198.

³⁷ *Ibidem*, nr. 200.

³⁸ V. în acest sens: St. Lane-Poole, *op. cit.* VIII. *The Coins of the Turks*, Londra, 1883, p. 46 nr. 89—91; J. Østrup, *op. cit.*, p. 288 nr. 2484 Nuri Pere, *Osmanlılarca maden paralar*, Istanbul, 1968, p. 55 nr. 13—17.

À PROPOS DU TRÉSOR DE VĂCĂRENI (DÉP. DE TULCEA)

RÉSUMÉ

En 1971, on a découvert à Văcăreni (comm. de Luncașița, dép. de Tulcea) un trésor monétaire dont on a récupéré 241 pièces d'argent, à savoir : 225 ducats émis par Mircea l'Ancien et Vlad Ier, voïvodes de Valachie ; 11 gros frappés par le tzar bulgare Sracimir de Vidin ; 1 dirhem mongol, émis à la Nouvelle Sarai par le chan Ordu Melik en 762 H. (1361) et 4 aspres ottomans, émis par Bayezid Ier. Depuis 1978, ce trésor a fait l'objet de plusieurs présentations très sommaires, en marge desquelles l'auteur apporte certaines précisions qui s'avéraient adéquates. La plus importante vise le dirhem mongol, erronément mentionné usqu'à présent.